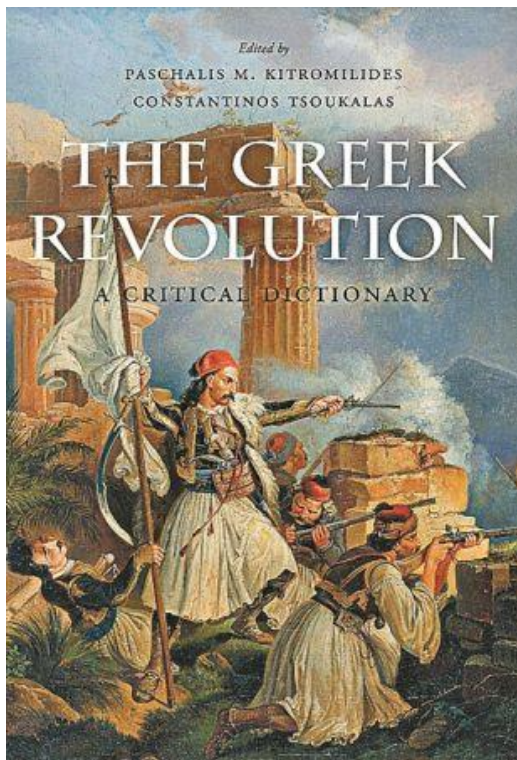

Paskhalis Kitromilidis: «Incloure el model grec en la historiografia internacional»

Lambriní Kuzeli¹
(Traducció: Jaume Almirall i Rubén Montañés)

Paschalis M. Kitromilides i Constantinos Tsoukalas (eds.), *The Greek Revolution: A Critical Dictionary*. Cambridge (Massachusetts): Belknap Press (Harvard University Press), 2021, 428 pàgs.

El professor de Ciències Polítiques de la Universitat d'Atenes i acadèmic parla amb *To Vima* sobre l'edició emblemàtica que posa la Revolució Grega a disposició del públic mundial d'especialistes i lectors.

El 1989 França celebrava —com nosaltres enguany, quin bon moment!— els dos-cents anys de la Revolució Francesa de 1789. Convidat aleshores a les celebracions i al congrés internacional de la Sorbona sobre la repercussió mundial de la Revolució Francesa, l'ara acadèmic i professor emèrit de Ciències Polítiques de la Universitat d'Atenes **Paskhalis Kitromilidis** va quedar impressionat pels dos diccionaris que havien estat publicats amb motiu de l'aniversari, el *Dictionnaire historique de la Révolution Française*, a cura de

¹ Aquesta ressenya, que com es pot veure pren un format proper a l'entrevista, va aparèixer el 24 de març de 2021 a <https://www.tovima.gr/2021/03/24/books-ideas/pasxalis-kitromilidis-na-entaksoyme-to-elliniko-ypodeigma-sti-diethni-istoriografia/>

l'historiador marxista **Albert Soboul**, i el *Dictionnaire critique de la Révolution française*, a cura de **François Furet** i **Mona Ozouf**. Va proposar com a model aquest últim a **Konstandinos Tsukalàs**, professor emèrit de Sociologia de la Universitat d'Atenes i ex president de Fundació Grega de Cultura, el 2016, quan estudiaven la preparació d'una publicació per a l'aniversari dels 200 anys de l'inici de la Revolució Grega.

Aquesta és, explica a *To Vima* Paskhalis Kitromilidis, la petita autobiografia que hi ha rere *The Greek Revolution: A Critical Dictionary*, la gran publicació de l'any de l'aniversari 2021 que estàvem esperant, que firmen com a curadors conjuntament els dos professors grecs. El volum es publicarà en anglès el 25 de març per Belknap Press, el segell de Harvard University Press amb el qual s'imprimeixen obres científiques clàssiques de prestigi, com la col·lectiva *Harvard Guide to American History* (1954), la innovadora *The Ideological Origins of the American Revolution* (1967) de Bernard Bailyn, però també el diccionari de Furet-Ozouf. La Revolució Grega ara es troba editorialment a una alçada digna de la Revolució Americana i de la Francesa.

«L'objectiu de la nostra publicació en anglès era defugir el provincialisme grec», comenta Paskhalis Kitromilidis. «Aquesta va ser constantment la meva preocupació al llarg de la meua carrera científica: la consagració internacional del model grec —*the canonization of Greece*. És per això que vaig publicar en anglès els meus estudis sobre la Il·lustració neogrega i sobre Missiódakas. Ara havia arribat el moment de presentar la sèrie de fets que van fer néixer la Grècia contemporània, des d'una editorial internacional de primera fila, amb una publicació que ha estat considerada per la seva solvència per un grup de científics».

No es tracta d'un diccionari convencional amb entrades breus sobre una gran quantitat de temes, com algú podria pensar, sinó d'un volum d'assaigs reflexius que tracten sobre qüestions de la Revolució Grega. «És un diccionari "crític", en el sentit que es va demanar als autors que meditessin, sobre cada tema, quin era el punt de vista convencional, i que estudiessin si es podia confirmar o si calia reconsiderar», puntualitza el curador, i afegeix: «Al mateix temps, s'ha intentat que el diccionari fos el més plural possible: no segueix cap ortodòxia historiogràfica donada, hi escriuen molts col·laboradors, cadascú al seu aire.»

Tot plegat, trenta-nou prestigiosos professors universitaris, però també investigadors bel·ligerants de la més jove generació, grecs i estrangers, firmen els quaranta-sis assaigs del volum, en el qual es veuen representats els departaments d'estudis històrics de gairebé totes les universitats gregues però també estrangeres, amb la destacada presència del King's College de Londres, important centre dels estudis neohel·lènics.

El material s'organitza en set unitats temàtiques, començant pel context històric i geogràfic en el qual es va produir la Revolució, prosseguint amb les seves manifestacions locals i els fets més destacats de l'activitat bèl·lica, i acabant amb la creació d'institucions, amb la seva repercussió mundial i amb les seves representacions simbòliques i els seus referents culturals. Els textos van acompanyats per mapes procedents del Centre Cartogràfic

Nacional i del Patrimoni Cartogràfic de Tessalònica, i per reproduccions d'obres de museus grecs i estrangers. El pròleg de la publicació ha estat escrit per l'expresident de la República, el sr. **Prokopis Pavlópulos**, «el qual ha abraçat el projecte i va ajudar molt a trobar finançament per a les traduccions i les costoses il·lustracions».

El 1821 en l'Era de les Revolucions

La publicació va dirigida a l'ampli públic internacional i no tan sols als historiadors especialitzats, i «la nostra ambició era que la Revolució Grega ocupés el lloc que li pertoca en la historiografia de l'Era de les Revolucions. La Revolució Grega constitueix un important punt d'inflexió per a la revitalització de l'Era de les Revolucions, sobretot després de la derrota de la Revolució Francesa, l'establiment de la Restauració i la repressió de les revolucions a Europa. Cal recordar que, el 1820-1821, es produeixen insurreccions a Itàlia, que són sufocades, i quan les notícies de la Revolució Grega arriben al Congrés de Verona, a l'anomenat "Concert d'Europa", el tsar i Metternich naturalment condemnen la insurrecció grega. Per als grecs, tanmateix, evidentment havia arribat el moment. Quan preparava aquesta publicació vaig tornar a adonar-me, d'una manera impressionant, de la importància tan gran que havia tingut la Societat d'Amics, però cal no oblidar que també la societat grega estava preparada», explica Paskhalis Kitromilidis.

«És molt important el fet que la Revolució va sobreviure i va continuar malgrat les guerres civils, sobre les quals fem èmfasi de manera masoquista: totes les revolucions passen per una fase de guerres civils, són un element en el model de les revolucions, i també aquí vam tenir terribles guerres civils, que són un capítol lamentable, però pertanyen a la naturalesa de les coses humanes. Malgrat la incursió d'Ibrahim, és indiscutible que a Creta, per exemple, la Revolució comença, és sufocada i es revifa durant deu anys. A la Grècia continental, el mateix. Al Peloponnès mai no es va apagar. Quan Ibrahim va intentar apoderar-se de la regió de Kalàvrita i Mega Spíleo, no va poder accedir-hi perquè van oposar-li resistència els monjos juntament amb els caps revolucionaris que eren amb ells. Aquest és el gran èxit, que els grecs estaven decidits i van poder mantenir viva la Revolució fins que les Grans Potències es van veure obligades, pels seus propis interessos però també a causa de la pressió del moviment filhel·lènic, a encarar-se amb la qüestió grega com a qüestió seriosa de la diplomàcia internacional».

Des dels Balcans fins a Amèrica Llatina

«És també un gran èxit», continua Paskhalis Kitromilidis, «la idea de l'Estat independent. Els nostres germans, els serbis, com diu també Rigas, tot i que van fer la seva revolució abans, en 1804, i van passar per moltes oscil·lacions de la revolució, van aconseguir finalment tard, en 1831, esdevenir un principat autònom sota domini otomà i la bandera turca onejava a l'Alcàsser de Belgrad fins a 1878, quan fou reconeguda la sobirania nacional del Regne de Sèrbia. La sobirania nacional, que era allò que la Revolució Grega cercava des del principi, fou un important assoliment per als pobles europeus que ens

contemplaven, no sols per als nostres veïns dels Balcans, sinó també per als italians i els pobles de l'imperi dels Habsburg; però també per als pobles que feien moviments d'autodeterminació a l'Amèrica Llatina. Hi ha moltes diferències amb els moviments de l'Amèrica Llatina, però és commovedor el gest del primer país que reconeix la independència de Grècia en 1822, la República d'Haití. Cal destacar també que el moviment filhel·lènic a Gran Bretanya, però particularment a Amèrica, combina la demanda de l'alliberament dels grecs amb la de l'abolició de l'esclavitud. Aquests són els múltiples missatges que emet la Revolució Grega, els quals esperem que amb el bicentenari es revifaran, d'alguna manera, i contribuïran al que era el nostre primer objectiu amb l'edició del *Diccionari crític*, és a dir, treure la Història grega del marge i enquadrar el model grec en la historiografia internacional».

Revisions i innovacions

Quines perspectives convencionals es revisen en el *Diccionari crític*? Heus ací una pregunta bàsica. «No hem fet res especialment subversiu», respon Paskhalis Kitromilidis. «No era intenció nostra fer-nos els espavilats, formular visions que constituïrien un escàndol o provocar les sensibilitats nacionals, sinó narrar els fets prenent com a base el nostre haver dels coneixements que tenim en combinació amb les tendències actuals en un pla de problema teòric. Una nova òptica dels fets porta, per exemple, al debat sobre l'inici de la Revolució als Principats Danubians, el capítol escrit per l'historiador romanès **Andrei Pippidi**, perquè no hi llegim només des del costat grec, sinó també tot allò que succeeix a la societat romana en aquella conjuntura i com s'entrellaça la iniciativa dels membres de la Societat d'Amics i d'Ipsilandis amb el moviment romanès. És una part molt original del *Diccionari crític*. S'hi correspon tot allò que escriu **Slobodan Marković** sobre la participació dels eslaus meridionals, mentre que tenim també la visió otomana dels afers basada en fonts otomanes per l'historiador turc **Şükrü İlicak**. Allò en què principalment hem reeixit ha estat l'endinsament en molts fenòmens, com, per exemple, en tot allò que s'escriu sobre la literatura i les belles arts. El capítol del neohel·lenista **Peter Mackridge** sobre la creativa correspondència durant la Revolució dels dos nostres grans poetes, Solomós i Kalvos, és també una contribució original».

Una innovació del *Diccionari* és l'assaig sobre les dones en la Revolució, que escriu **Eleni Anguelomati-Tsungaraki**, el qual, com els informa l'editor, van suggerir els editors americans. És un bon exemple de la manera com la historiografia científica grega s'empelta amb les tendències i els interessos de la recerca internacional.

Revolució i historiografia grega

Un lloc comú dels debats dels darrers anys és la referència a l'abandonament de la investigació sobre la Revolució Grega per part dels historiadors grecs els darrers cinquanta anys. «A causa de la difamació del 150è aniversari de la Revolució per la dictadura en 1971, els historiadors grecs emprengueren altres direccions i vam veure, després de la

restauració democràtica, el poderós gir cap a la Història econòmica i l'estudi —exagerat, en la meua opinió— de la dècada de 1940, que van tenir com a resultat que decaigués en certa mesura l'estudi de la Revolució Grega», accepta Paskhalis Kitromilidis. Assenyala, tanmateix, que, en ocasió de l'aniversari d'enguany [2021], s'han ocupat d'aquesta temàtica historiadors més joves que han dut a terme «molts i interessants treballs que constitueixen una forma paral·lela de producció científica amb el *Diccionari crític*». Subratlla, tanmateix, amb èmfasi, la importància que té per a la recerca el coneixement de les obres més velles, que es reclama encara, i insisteix en el fet que «cal estudiar amb serietat el cabal de coneixement que van produir les generacions anteriors. Que no ens prenga la petulància de considerar que les obres més velles estan predeterminades ideològicament. Ens cal llegir tothom i acarar amb un enorme respecte l'esforç, particularment, dels autors de les grans composicions històriques, de Spirídon Trikupis, de Ioannis Filímonas i de Konstandinos Paparrigópulos en el segle XIX. De la producció del segle XX són importants les obres d'Apóstolos Vakalópulos, l'obra *Història de la Revolució Grega* de Dioníssios Kókinos, en molts toms, que ja no la llegeix ningú, el tom dotzè de la *Història de la nació grega* de l'Editorial d'Atenes —una font inapreciable que jo continuament consultava al llarg de l'edició del *Diccionari crític*— així com el tercer tom de la *Història del nou Hel·lenisme* a cura de **Vassilis Panagiotópulos**, un agut cervell que té sempre la possibilitat de posar de relleu aspectes ignorats de les qüestions, i que fou un inestimable conseller en el nostre esforç».

L'estudi de la Revolució en termes institucionals

El bicentenari de l'inici de la Revolució ¿serà motiu per al revifament del seu estudi també a Grècia, amb digitalització de les fonts, sistematització de la recerca i edicions en termes institucionals, com s'esdevenia des del 1937 a l'Institut d'Història de la Revolució Francesa a la Sorbona, que publicava la revista *Annales historiques de la Révolution française*? És una proposta que considera la Universitat d'Atenes, ens diu l'acadèmic grec. «No es fan plans, de moment, de quelcom tan impressionant com a l'institut francès corresponent, sinó d'una unitat d'estudi de la Revolució Grega al si de la Universitat d'Atenes, com feu públic el rector **Thanos Dimópulos** a l'obertura del recent Congrés Internacional "La Revolució Grega en l'època de les revolucions (1776-1848)"».

K. Tsukalàs: «Sense xovinismes ni introversió»

Orgullós de l'edició, «la qual vaig encarrilar quan era president de la Fundació Grega de Cultura, però que constitueix, substancialment, una obra de Paskhalis Kitromilidis», es declara també el professor Konstandinos Tsukalàs. «Fa cinc anys, amb Grècia en un període molt crític econòmicament i política, vam considerar que tenia gran importància adreçar-nos a un públic internacional demanant la col·laboració d'especialistes que podien il·lustrar el caràcter mundial de la Revolució Grega, principalment la seva relació amb el Romanticisme, la filosofia europea, la música, tots aquells aspectes de la cultura europea que van segellar l'Europa postnapoleònica contra l'ortodòxia de la Santa Aliança. La

nostra intenció era mostrar al públic mundial que Grècia era present des de llavors, per raons que tenen a veure sens dubte amb la construcció per part d'Europa del gran passat clàssic grec. Ens és indispensable fer aquest acarament distanciat de la Revolució Grega, sense xovinismes ni "introversió familiar", perquè només d'aquesta manera l'acostarem al públic internacional i a les xarxes dels hel·lenistes que ja existeixen i s'ocupen de la llengua, la Història i la cultura gregues».

Paskhalis Kitromilidis (Levkossia, 1949). Analista polític, historiador, professor de la Universitat d'Atenes i membre de l'Acadèmia d'Atenes.